

Scurte considerații privitoare la câteva aspecte ale începuturilor reședinței domnești de la Argeș

Denis Căprăroiu

Abstract: The paper analyzes several important aspects regarding the beginning of the princely residence in Argeș. The settlement, formed during the twelfth and thirteenth century, has been elected as capital of Wallachia by Thocomer/Negru Vodă voivod who moved his main residence from Câmpulung to Argeș in the first decade of fourteenth century. Thocomer is also the founder of the first princely church, conventionally known as Argeș I, which will be replaced, by the middle of the same century, by the present church Sf. Nicolae Domnesc.

Keywords: Argeș, Thocomer, Wallachia, voivodal center, urban evolution

Însemnătatea istorică deosebită a genezei urbane medievale românești, aflată într-un strâns raport de intercondiționalitate cu apariția și consolidarea stătalității extracarpatică, a determinat recurența subiectului în planul cercetării științifice, impulsionată hotărâtor, în ultimii ani, de activitatea susținută a Comisiei de Istorie a Orașelor din România. Sub imperativele formulate în repetate rânduri de această prestigioasă instituție academică, au apărut, în istoriografia românească recentă, o serie de studii și lucrări valoroase, care încearcă să pătrundă în intimitatea proceselor de agregare urbană a celor mai importante așezări medievale din spațiul românesc extracarpatic. Aceluiași deziderat se subsumă și contribuția noastră, având drept obiectiv lămurirea circumstanțelor istorice în care s-a format ceea ce considerăm a fi fost, dacă nu *prima*, măcar *principală* reședință domnească a Țării Românești, în primul său secol de ființare statală.

Asumându-ne, așadar, încercarea - nu tocmai facilă - de a desluși începuturile așezării voievodale de la Argeș, vom reafirma aici, dacă mai este cazul, importanța covârșitoare a subiectului, circumscris, din punctul nostru de vedere, într-o manieră îndubitabilă, contextului în care a apărut, la cumpăna secolelor XIII-XIV, Țara Românească¹.

Dacă acceptăm scenariul propus de Nicolae Constantinescu, coordonatorul cercetărilor arheologice de la *Argeș*², așezarea se numără, alături de cea dezvoltată sub

¹ Viziunea noastră cu privire la acest subiect, fundamental pentru istoriografia națională și nu numai, s-a cristalizat cu ocazia parcurgerii stagiului doctoral (2002-2006), materializându-se, recent, în studiul intitulat *Asupra începuturilor orașului Câmpulung*, publicat în *Historia Urbana*, tomul XVI, 2008, nr. 1-2, p. 37-64.

² N. Constantinescu, *Curtea de Argeș, 1200-1400. Asupra începuturilor Țării Românești*, București, 1983, passim.

Cetatea Dâmboviței - care i-a și determinat numele, adică "Cetățeni"³ -, printre cele mai vechi centre voievodale românești de la sud de Carpați. De altfel, raportându-ne la realități încadrabile în secolul al XIII-lea, acestea ar fi și singurele identificate ca atare.

Numele *Argeșului* nu derivă, însă, așa cum s-a opinat, de la râul lângă care se află⁴, ci dimpotrivă. Câțiva importanți lingviști sau istorici - dintre care, mai recent, s-a distins dl. Al. Madgearu⁵ -, mai puțin subsumați imperativelor demonstrării, cu orice preț, a continuității fără sincope etnice între populația tracică, daco-romani și români, au analizat obiectiv forma sub care apare așezarea în primele documente, adică *Arghiș*⁶, trimitând la o etimologie türccică, cel mai probabil pecenegă (*arghiș* însemnând "înălțime, ridicătură de teren")⁷. Practic, numele a fost preluat mai întâi de așezare, după care a fost denumit și râul.

Contextul în care a putut avea loc această *numire* - "atunci când pecenegii sedentarizați s-au refugiat împreună cu românii în fața agresiunii cumanilor" - a fost evidențiat, nu demult, într-un interesant studiu, tot de către Al. Madgearu⁸. La rândul ei, denumirea actuală a orașului, *Curtea de Argeș*, n-a fost folosită în documentele medievale, decât cu forma, în sensul și pentru a preciza locul emiterii: "în curtea Arghișului"⁹. Pornind de la aceasta, în epoca modernă se va impune forma uzitată astăzi.

Revenind, însă, la problematica pe care o determină încercarea de a identifica primele faze ale evoluției așezării, trebuie consemnat faptul că puținătatea izvoarelor scrise a necesitat, și în cazul de față, aportul cercetării arheologice. În urma campaniilor de săpături conduse de Nicolae Constantinescu, a fost semnalată existența unor vestigii din secolul al XIII-lea, și chiar mai timpurii, aducându-se importante precizări cu privire la topografia și cronologia ansamblului vechii Curți domnești din Argeș¹⁰.

Ceea ce a interesat în primă instanță, provocând adevărate dispute istoriografice, a fost cronologia bisericii domnești și a construcțiilor din apropiere, cu

³ Optăm, alături de Gh. I. Cantacuzino, pentru identificarea **Cetății Dâmboviței**, din documentele secolelor XIV-XV, cu fortificația de la **Cetățeni**: "Numai în acest loc, corespunzând întru totul datelor precise ale documentelor din care se poate deduce situarea geografică a cetății Dâmbovița, se află vestigii ale unei fortificații a cărei perioadă de existență acoperă și vremea în care este atestată documentar această cetate" (Gh. I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XVI*, București, 2001, p. 170). Pentru încadrarea cronologică a centrului voievodal de la Cetățeni, vezi, mai recent, L. Chișescu, *Elemente definitorii ale centrului voievodal de la Cetățeni puse în lumină de cercetarea arheologică a anilor din urmă*, în *Cercetări arheologice*, IX, 1992, p. 85-90.

⁴ Cf. L. Rădvan, *Orașele din Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Iași, 2004, p. 341.

⁵ Al. Madgearu, *Istoria unei confuzii: Ordessos-Argeșis-Argedava-Argeș*, în volumul Simpozionului Internațional de Istorie "Vlad Țepeș Drăculea - istorie și mit" (Arefu - Argeș, 19 iunie 2010), Râmnicu Vâlcea, 2010, p. 44-58. Valoroasa sa intervenție istoriografică este republicată, cu mici modificări, așa cum se poate ușor constata, chiar în paginile acestui volum.

⁶ *D.R.H.*, B. Țara Românească, vol. I (1247-1504), București, 1966, p. 22, 82, 117.

⁷ N. Drăganu, *Românii în sec. IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*, București, 1933, p. 530-532.

⁸ Al. Madgearu, *Români și pecenegi în sudul Transilvaniei*, în vol. *Relații interetnice în Transilvania (sec. VI-XIII)*, București, 2005 (Bibliotheca Septemcastrensis, XII), p. 117.

⁹ *D.R.H.*, B. Țara Românească, vol. II, București, 1972, p. 143; *Ibidem*, vol. IV, București, 1981, p. 149-150.

¹⁰ Vezi, mai sus, nota 2.

impact direct asupra clarificării unor aspecte de însemnătate majoră pentru istoria teritoriilor sud-carpătice, chiar și din perioada ce a precedat întemeierea Țării Românești.

Fără a intra în detalii de ordin tehnic, reținem că autorul cercetării arheologice a datat *prima* biserică de la Curtea din Argeș (numită convențional *Argeș I*), ca și zidul său de incintă, la cumpăna secolelor XII-XIII. Datarea s-a făcut, din punctul nostru de vedere, într-o manieră discutabilă, pe baza unei monede a împăratului bizantin Alexios III Angelos (1195-1203). Pe lângă aceasta, Nicolae Constantinescu s-a mai încumetat să dateze și *Curtea veche*, pe la 1150-1180, cu câteva decenii înaintea lăcașului de închinăciune¹¹. Mai mult, respectiva Curte, nelocalizată, ar fi avut un aspect de cetățuie, de unde și menționarea aceluia "*castrum Argyas*", din documentele cancelariei angevine¹².

Biserica *Argeș I* a fost calificată de autorul descoperirii drept "unicat tipologic" în arhitectura noastră medievală, prezentând analogii cu mediul sârbesc și bulgar, mai ales cu biserica de sec. XIII-XIV de la Nicopole¹³. Aplecându-se asupra acestui aspect, Răzvan Theodorescu va identifica, cu și mai mare precizie, "ascendența" bisericii voievodale din Argeș, oferindu-ne prețioase indicii relative la mediul politic în care gravitau formațiunile politice românești de la sud de Carpați.

"Înrudită, pe de o parte, cu un monument ca acela de la Sapareva Banja - descins din tipul provincial bizantin Boiana-Dinogetia-Garvăn -, pe de alta cu edificii de cult ca acelea de la Nicopole și Dolna Kamenica, ctitoria voievodului din secolul al XIII-lea de la Argeș - până în prezent cu caracter de unicat în arhitectura noastră medievală - se înscrie hotărât, și deloc întâmplător, pe linia unei evoluții sud-dunărene a planului cruciform (în varianta în care punctele de sprijin din naos lipsesc), evoluție care se consuma între secolul al XII-lea și începutul secolului al XIV-lea, în lumea bulgară prin excelență. Împrejurarea că, pentru curtea sa, unul dintre predecesorii lui Basarab *Întemeietorul* a ales drept model monumente ce se ridicau în acea vreme în sfera de autoritate a Târnovei și a Vidinului - îndeosebi în părțile apusene ale Bulgariei medievale (Sapareva Banja, Nicopole, Dolna Kamenica) -, se explică limpede în lumina legăturilor bisericesti și politice pe care le bănuim între lumea bulgară și aceea muntenă și olteană în secolul al XIII-lea și la începutul celui următor, mai ales după întemeierea patriarhiei târnovene, în 1235 - vreme în care, la Argeș, cârmuia deja, poate, Seneslau - și odată cu perioada de hegemonie bulgaro-mongolă de la dunărea de Jos, în jurul lui 1300, în epoca stăpânirii aici a unui Tihomir și mai apoi a lui Basarab însuși"¹⁴.

Completând descrierea celor mai timpurii realități argeșene, Nicolae Constantinescu a eliminat, fără dubiu, eventualitatea oricăror distrugerii pe care invazia mongolă le-ar fi putut aduce așezării, dată fiind lipsa urmelor de arsură, databile la

¹¹ N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 61, 119, 145.

¹² D.R.H., D. Relații între Țările Române, vol. I (1222-1456), București, 1977, p. 58, 65.

¹³ N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 152.

¹⁴ R. Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X-XIV)*, București, 1974, p. 274.

jumătatea sec. al XIII-lea¹⁵. În schimb, pentru perioada marcată de campania regelui Carol Robert de Anjou (1330), autorul a consemnat *ceva urme de incendiu*, la anexele Curții vechi, dar, categoric, nu și la biserica *Argeș I*¹⁶, opinând în favoarea continuității de locuire în vatra voievodală.

De altfel, respingerea supozițiilor privind transferul, fie și temporar, al centrului de autoritate domnească de la Argeș la Câmpulung, după 1330, i-a permis să aprecieze că, până la cumpăna veacurilor XIV-XV, deci până la apariția reședinței de la Târgoviște, "*CURTEA DE ARGEȘ a fost singura vrednică de acest nume, unicul scaun de domnie peste țară*"¹⁷.

Mai mult, bazându-se pe descoperirea a două monede bulgărești, de la 1331-1335, dar și a unei monede angevine, de la 1338, autorul a datat construirea *noii* Curți voievodale de la Argeș pe la 1340¹⁸. Tot pe baza unei monede - emisă de țarul bulgar Srațimir și găsită sub o pungă de moloz, provenit, în opinia dânsului, de la biserica *Argeș I* -, a datat și construirea bisericii numită convențional *Argeș II* - adică actuala biserică Sf. Nicolae Domnesc, care suprapune fostul lăcaș voievodal - în intervalul 1365-1369.

Din această perspectivă, va contesta și contemporaneitatea celebrului grafit, descoperit pe zidul nordic al bisericii domnești, cu evenimentul pe care îl consemna - moartea, la Câmpulung, a *marelui Basaraba voievod*, în anul 1351/1352¹⁹ -, Nicolae Constantinescu persistând în ceea ce noi considerăm eroarea de a data ctitorirea monumentului sub Vladislav-Vlaicu²⁰, în intervalul precizat anterior (1365-1369). Drept consecință, neagă opiniile conform cărora sediul mitropoliei de la 1359 se instalase în biserica domnească, pe care o consideră "încă neconstruită", amplasându-l pe locul viitoarei mănăstiri a lui Neagoie Basarab, "*la distanță față de așezământul voievodal*"²¹.

Ca o consecință firească a tuturor acestor aprecieri, Argeșul a fost identificat cu centrul politico-administrativ al voievodatului lui Seneslau, dar și cu principala reședință, *domnească*, a primilor "Basarabi", sub a căror oblăduire va dobândi un caracter aparte, de factură urbană. Astfel, **construirea noii Curți domnești**, sub Basarab I, **stabilirea Mitropoliei Țării Românești**, sub Nicolae Alexandru, **ridicarea bisericii Sf. Nicolae Domnesc**, sub Vladislav-Vlaicu, dar și **înființarea episcopiei catolice**, la 1381²², vor transforma Argeșul într-o așezare cu funcții complexe -

¹⁵ N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 145.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 144.

¹⁸ *Ibidem*, p. 56, 145-146.

¹⁹ Grafitul reprezintă, în opinia lui N. Constantinescu, doar "un excepțional fapt de memorie" (*ibidem*, p. 148).

²⁰ "...demolatorul bisericii Argeș I este același cu constructorul bisericii Argeș II, operațiile succedându-se în ordine firească și fără pauze între ele" (*ibidem*, p. 147).

²¹ *Ibidem*, p. 148-149.

²² Șt. Pascu, *Contribuții documentare la istoria românilor în sec. XIII și XIV*, Sibiu, 1944, p. 65-67.

politice, religioase și administrative -, la care se va adăuga, firește, cea economică, materializată prin statornicirea în perimetrului său a unui important *tîrg*²³.

În ceea ce ne privește, dincolo de tot acest tentant eșafodaj argumentativ, vom îndrăzni să apreciem că încheierile reputatului arheolog trebuie privite cu circumspecție. De altfel, cu ani în urmă, specialiști precum Pavel Chihaia le-au contestat vehement, oferind o contra-argumentație interesantă, care merită consemnată.

Chiar în legătură cu datarea datarea începuturilor bisericii Argeș I, lucrurile sunt cel puțin discutabile:

Pe de o parte, însuși autorul cercetărilor de la Argeș recunoaște inconsistența unora dintre elementele probatoare, punându-le sub semnul îndoielii. Astfel, legat de moneda lui Alexios al III-lea Angelos (1195-1203) - pe baza căreia se precizase epoca înălțării bisericii voievodale -, acesta se declară nesigur în privința "provenienței și chiar a determinării emitentului", confuzia fiind adâncită de descoperirea ei pe un strat de călcare din **afara** lăcașului de cult²⁴.

Pe de altă parte, descoperirea, încă din anul 1920, lângă zidul bisericii Argeș I, a unei monede aparținând lui Ladislau al IV-lea Cumanul (1272-1290), chiar sub pardoseala altarului bisericii Argeș II²⁵, ar putea fi luată, mult mai firesc, în discuție²⁶, schimbând fundamental scenariul propus. Așezarea de la Argeș n-ar mai reprezenta, astfel, centrul politico-administrativ al voievodatului lui Seneslau, ci creația celui pe care noi l-am considerat voievodul *întemeietor* - **Tochomer**²⁷ -, confirmând faptele *descălecătorului Negru Vodă*, așa cum sunt surprinse ele de cronică:

"... au descălecat la Argeș și iar au făcut oraș mare și ș-au pus scaunul de domnie, făcând curți de piatră și case domnești și o biserică mare și frumoasă"²⁸.

Nici în privința celorlalte repere cronologice, propuse de Nicolae Constantinescu, specialiștii nu și-au dat, în totalitate, acordul. Dimpotrivă, cel mai

²³ Stă mărturie, în acest sens, chiar numele râșorului pe care este plasat orașul: *Râul Târgului* (P. Chihaia, *În legătură cu originea și structura orașelor de reședință din Țara Românească*, în vol. *Artă medievală. I. Monumente din cetățile de scaun ale țării Românești*, București, 1998, p. 307-308).

²⁴ N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 117 (n. 164), 77.

²⁵ V. Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș. Note istorice și arheologice*, în *Curtea domnească din Argeș*, București, 1923 (BCMI, X-XVI, 1917-1923), p. 141, 150.

²⁶ "Mult mai firesc ne pare a data această biserică dispărută cu moneda lui Ladislau al IV-lea Cumanul (1272-1290), a cărei identificare este sigură și care a fost găsită în altarul actualei biserici, deci lângă zidul fostului monument. Biserica Argeș I va fi dăinuit, probabil, din ultima treime a secolului al XIII-lea (nu de la începutul acestui secol), înălțată, poate, de Tihomir, tatăl lui Basarab" (P. Chihaia, *Despre biserică domnească din Curtea de Argeș și confesiunea primilor voievozi ai Țării Românești*, în *op. cit.*, p. 41-42).

²⁷ Vezi nota 1. O întâmplare dintre cele mai fericite (vezi și N. Constantinescu, *Basarab I și contribuția sa la consolidarea Țării Românești*, în AIIAI, II, 1986, p. 561), petrecută în cancelaria angevină (1332), ne-a permis cunoașterea numelui pe care îl purta tatăl voievodului Basarab. Astfel, urmare a cererii pe care frații Pavel și Laurențiu o fac regelui Carol Robert de Anjou, de a reuni cele 5 scrisori patente obținute anterior într-un singur privilegiu - legat de stăpânirea unor moșii -, acesta acceptă, evocând meritele celor doi în timpul expediției din Țara Românească, împotriva lui "Bazarab, filium Thocomerii" (*D.R.H., Relații între Țările Române*, vol. I, București: Editura Academiei, 1977, doc. 25, 50-51).

²⁸ *Istoria Țării Românești (1290-1690). Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simionescu, București, 1960, p. 2.

vehement dintre ei, Pavel Chihaia, le-a demontat sistematic, oferind o nouă perspectivă, destul de interesantă, deși, la rândul-i, poate fi ușor amendată. Fără a-i relua argumentația, vom prezenta, în rândurile următoare, principalele sale amendamente:

Prima biserică de lângă curtea domnească, Argeș I, ca și primele case domnești au fost înălțate, probabil, între anii 1272 și 1290, de către Litovoi sau urmașii săi, care ocupaseră, în anii minoratului lui Ladislau al IV-lea Cumanul, fostul voievodat al lui Seneslau. Această *viziune* este susținută, pentru P. Chihaia, atât de moneda descoperită în 1920, cât și de monedele descoperite de Nicolae Constantinescu, aparținând epocii împăratului bizantin Andronic al II-lea Paleologul (1282-1328).

În războiul din 1330, care a avut un caracter distrugător, casele domniei, ca și biserica Argeș I, au fost ruinate²⁹. Casa domnească a fost refăcută, într-adevăr, pe la 1340, cu acest prilej fiind înălțat și zidul împrejmuitoar, neîntărit cu tumuri de colț. Faptul nu trebuie să mire, deoarece curtea era, oricum, ușor de atacat de pe dealul unde se află biserica Sânicosoară. De altfel, se poate presupune că așezarea însăși era înconjurată de o palisadă, îndreptățind cancelaria angevină să o numească "castrum".

Peste fosta biserică Argeș I, ruinată în 1330, se va ridica, în perioada ce a circumscris momentul 1351/1352, biserica Sf. Nicolae Domnesc, pregătită ca lăcaș al Mitropoliei³⁰.

În ceea ce ne privește, vom adopta - în raport cu cele două poziții adverse - o atitudine echilibrată, impusă de lipsa unor argumente documentare peremptorii. Apreciem, astfel, că vechimea **așezării** argeșene este una mai mare, așa cum propunea Nicolae Constantinescu. Identificarea sa cu centrul voievodal al lui Seneslau poate fi luată, însă, în calcul, doar cu titlul de ipoteză, fiind puternic concurată de centrul voievodal de la Cetățeni.

Pe de o parte, la Cetățeni a fost atestată, cu certitudine, continuitatea funcției sale religioase, monumentele de cult succedându-se, fără sincope, pe parcursul întregului secol XIII. În schimb, în ceea ce privește Argeșul, prima sa biserică **voievodală** - care, alături de Curte, va imprima acest caracter întregii așezări - datează, în viziunea noastră, de la cumpăna secolelor XIII-XIV, fiind ctitoria lui Thocomer/Negru Vodă, așa cum înregistrează și *Letopisețul Țării Românești*. Argumentele pot fi oferite atât de moneda emisă sub Ladislau al IV-lea Cumanul, la finele secolului al XIII-lea, și descoperită lângă zidul bisericii Argeș I, cât și de o altă circumstanță, nesesizată până acum, nici măcar de către Nicolae Constantinescu, căruia îi datorăm, fără tăgadă, descoperirea acestui excepțional monument.

Astfel, tocmai datarea sa, ca biserică voievodală, încă de la finele secolului al XII-lea, va năruia argumentația celui care a propus-o. Aceasta deoarece, conform mărturiei lui Nicolae Constantinescu, pe care mi-a împărtășit-o personal foarte recent,

²⁹ "Nu considerăm valabil argumentul că în vederea înălțării unei biserici mai mari a curții - după N. Constantinescu biserica Sf. Nicolae a fost *numai* un lăcaș al curții - a fost dărâmată biserica Argeș I; acest lucru nu se obișnuia" (P. Chihaia, *op. cit.*, p. 42).

³⁰ *Ibidem*, p. 43.

nu avem nicio probă care să ateste existența vreunui mormânt în perimetrul său. Ne vom întreba, așadar, ceea ce ar fi trebuit să se întrebe, în primul rând, Nicolae Constantinescu: cum este posibil ca într-o biserică voievodală, în care s-a închinat însuși Seneslau, și aparținând unei dinastii muntenești continuate fără întrerupere prin așa-zisul Tihomir, prin marele Basarab, prin Nicolae Alexandru sau Vladislav-Vlaicu, voievozi care au demonstrat apetența dinastiei pentru înhumarea în lăcașurile de cult ctitorite și frecventate de Domnie, **nu există niciun mormânt voievodal**, deși aceasta a durat de pe la 1200 până în 1365? Adică pe parcursul a 165 de ani, în biserică voievodală, respectiv domnească, a Țării Muntenești, niciun voievod nu a ales să fie înhumat³¹.

Din această perspectivă, concluziile se impun de la sine. Practic, toate circumstanțe evocate anterior dovedesc ființarea bisericii *Argeș I* doar de la cumpăna secolelor XIII-XIV, Basarab și Nicolae Alexandru preferând, oricum, ca loc de veci Câmpulungul, orașul primului descălecat. Situația repetă, întrucâtva, realitățile moldovenești, unde Bogdan și primii săi urmași au ales ca necropolă domnească biserica de la Rădăuți, deși aceasta nu a fost, până la Petru I, decât o modestă construcție din lemn³².

Vom adăuga argumentației noastre, dacă mai este nevoie, încă un element preluat de la autorul descoperirilor, pe care suntem puși în situația ingrată de a-l combate cu propriile sale "arme". Astfel, inexistența unui orizont de incendiere la mijlocul secolului al XIII-lea, care ar fi trebuit să marcheze invazia mongolă, nu este rezultatul ignorării de către războinicii stepei a centrului voievodal al lui Seneslau, ci tocmai dovada faptului că aceștia nu aveau ce incendia în perimetrul argeșean, cu condiția ca aceștia să fi străbătut, într-adevăr, acest areal. Iar faptul ne apare cu atât mai mult necesar și probabil, cu cât voievodul local contemporan, Seneslau, era exceptat de către regele arpadian Bela la IV-lea de ingerințele politice și financiare ale cavalerilor ioaniți, în contextul generoaselor danii pe care le-a făcut acestora în 1247³³. Din unghiul nostru de vedere, atitudinea regelui a fost condiționată tocmai de participarea voievodului muntean la campania defensivă purtată împotriva invadatorilor mongoli, și care îl făcea, astfel, pe acesta, un oponent direct al războinicilor stepei, care nu ar fi lăsat gestul nepedepsit corespunzător.

O problematică cel puțin la fel de interesantă, cu implicații majore asupra înțelegerii istoriei de început a Țării Românești, o ridică datarea bisericii *Argeș II*, adică Sf. Nicolae Domnesc, pe care o putem admira și astăzi în fosta capitală munteană. Importanța subiectului a generat o altă suită de furibunde dispute

³¹ Chiar dacă vom accepta argumentele, pertinente, ale d-lui Adrian Bătrâna, care mi-a împărtășit, de curând, opinia conform căreia înhumările în interiorul lăcașurilor de cult au devenit o practică acceptată de Biserică abia spre mijlocul sec. al XIV-lea, rămâne, totuși, întrebarea: de ce nici Basarab I, nici fiul său, voievodul Nicolae Alexandru, care au decedat în **cea de-a doua parte a acestui veac**, nu și-au ales drept loc de odihnă biserica propriei Curți din Argeș, perfect funcțională la data dispariției lor, conform "postulatelor" lui N. Constantinescu ?.

³² L. Bătrâna, A. Bătrâna, *Despre cronologia bisericilor și funcția ansamblului feudal de la Rădăuți în sec. al XIV-lea*, în vol. *Rădăuți și Întemeierea Moldovei. 650 de ani (1359-2009)*, București, 2009, p. 139-153.

³³ *D.R.H., D., I*, p. 25-27.

istoriografice, ale căror principali exponenți au fost, din nou, Nicolae Constantinescu și Pavel Chihaiia.

Remarcabilul arheolog, autor al faimoaselor descoperiri de la Argeș, combătut cu argumente insuficient de convingătoare de către reputatul istoric de artă, a **postulat** - și redau aici termenul ales de domnia sa - faptul că "demolatorul bisericii Argeș I (*adică Vladislav-Vlaicu* – s.n., D. C.) este același cu constructorul bisericii Argeș II"³⁴, acesta ctitorind monumentul în intervalul 1365-1369. Argumentul indubitabil, în opinia lui Nicolae Constantinescu, și care doar principial trebuie acceptat ca atare, este descoperirea în proximitatea casei domnești, sub o lentilă de moloz aparținând primei biserici, a unei monede emise de Ioan Srațimир³⁵, țarul bulgar de la Vidin, cumnat al voievodului Vladislav. Datând moneda, cu o rigoare excesivă, în anul 1365 - într-o manieră arbitrară, din unghiul nostru de vedere -, pe baza unor analogii cu alte două monede emise de Srațimир și aflate în tezaurul de la Padina-Gospodin Vir, Nicolae Constantinescu a postulat, așa cum aminteam, imposibilitatea ctitoririi bisericii *Argeș II* înainte de această dată.

Ceea ce uitat, însă, autorul postulatului, este că florile de crin aflate pe moneda lui Srațimир, în combinație cu alte elemente specifice, ca și scutul zis "dinastic" de pe monedele contemporane contramarcate de Vladislav Vlaicu, sunt dovezile concedării, de către angevinul Ludovic cel Mare al Ungariei, a dreptului de a bate monedă, vasalilor săi. Și cum știm că Srațimир a fost eliberat din arest, de către Ludovic, abia în 1369³⁶, cu condiția vasalizării sale, atunci moneda în cauză nu poate data decât începând cu anul respectiv³⁷. Numai că în anul 1369 biserica era deja pictată, după cum atestă inscripția aflată deasupra tabloului votiv, care îl reprezintă pe voievodul muntean împreună cu soția sa, Ana³⁸. Astfel, celebra monedă de sub lentila domnului Constantinescu nu mai poate reprezenta un element de datare a construcției monumentului, ctitorit, după cum o atestă și celebrul grafit, de către Nicolae Alexandru, care îl și închină patronului său onomastic³⁹, în ultimul an al domniei și vieții marelui Basarab. În lumina acestor încheieri, "postulatele" lui Nicolae Constantinescu, împănate cu interpretarea grafitului ca fiind un "exceptional fapt de memorie", devin oarecum ridicole. Îl și vedem pe meșterul zidar medieval, pe la 1366, după vreo 15 ani de la moartea lui Basarab, apăsat fiind de memoria marelui voievod, că purcede la scrijelirea, în plină construcție a zidului **ce urma să fie zugrăvit**, a grafitul cu pricina.

În concluzie, vom releva următoarele:

³⁴ N. Constantinescu, *Cronologia monumentelor de la Curtea de Argeș (sec. XII-XIV). Semnificația lor istorică*, în RdI, tom. 34, nr. 4, 1981, p. 693.

³⁵ Idem, *Curtea de Argeș, 1200-1400...*, p. 120, nr. 9.

³⁶ M. Holban, *Din cronică relațiilor româno-ungare în sec. XIII-XIV*, București, 1981, p. 193-196.

³⁷ De altfel, moneda a fost datată recent, cu maxima precizie, în intervalul 1370-1375 (Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Monedă și societate pe teritoriile de la sud și est de Carpați (secolele VI-XIV)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 133).

³⁸ Mai mult, inscripția însăși este adăugată **ulterior** tabloului votiv, așa cum a subliniat chiar N. Constantinescu (*op. cit.*, p. 147-148), fără a tine cont, însă, de relevanța istorică și, mai ales, contextuală, ca element de datare, a propriilor descoperiri.

³⁹ D. Barbu, *Pictura murală din Țara Românească în secolul al XIV-lea*, București, 1986, p. 18-23.

Așa cum am demonstrat, deja, în studiul dedicat apariției orașului Câmpulung⁴⁰, la finele secolului al XIII-lea a debutat ascensiunea *domnească* a lui Thocomer, adică Negru Vodă, care, fără a se număra printre descendenții presupusului voievod de la Argeș, își va impune controlul politic și asupra acestor teritorii, adăugându-le arealului câmpulungean, descălecat anterior. Împreună cu Oltenia urmașilor lui Litovoi, ele vor constitui nucleul Țării Românești, creația statală a controversatului voievod făgărășan, cu certă ascendență pecenegă - și nu cumană, cum s-a afirmat -, cel puțin pe linie paternă.

Importanța istorică intrinsecă a acestui ultim aspect - ca și aceea conjuncturală, dacă ne gândim la intervențiile istoriografice recente ale d-lui Neagu Djuvara - ne prilejuiesc și ne obligă, întrucâtva, la o scurtă paranteză. Afirmând probabila ascendență pecenegă, pe linie paternă, a descălecătorului Thocomer, precum și a fiului său, Basarab, ne raportăm nu doar la numele lor türcece⁴¹ - pe care părintele decident, adică tatăl, în eventualitatea în care ar fi fost un român ortodox autentic le-ar fi evitat cu firească obstinație în favoarea unor nume de botez neaoșe, cu semnificație sacramentală creștină -, ci și la realitățile făgărășene specifice secolului al XIII-lea. O serie de documente aparținând primei jumătăți a acestui veac⁴², ca și mulțimea exemplurilor toponimice⁴³, atestă prezența consistentă a acestei etnii în arealul delimitat de râul Olt și Munții Făgăraș, alături de populația autohtonă majoritară, adică de vlahi. Mai mult decât atât, se poate proba, chiar și în zilele noastre, persistența genomului turanic pe aceste meleaguri, ușor de identificat la populația actuală prin prisma caracteristicilor fizionomice. Aceasta nu permite, însă, să îi socotim drept türci pe cei "stigmatizați" astfel, asimilarea lor socio-culturală fiind, desigur, profundă și de dată

⁴⁰ Vezi nota 1.

⁴¹ László Rásonyi, *Contributions à l'histoire des premières cristallisations d'État des Roumains. L'origine des Basarabas* în *Archivum Europae Centro-Orientalis*, t. I, nr. 1-4, Budapesta, 1935, p. 221-253. Aprecierile savantului maghiar au fost confirmate, ulterior, de marele nostru orientalist A. Decei: "Pentru zilele noastre rămâne incontestabil faptul că numele propriu Basaraba ... este un nume turc ... constituit din *Basar* + *Aba*, primul termen fiind aoristul *basar* al verbului *basmak*, «a presa, domina, imprima», iar al doilea corespondentul numelui «tată». Deci un nume propriu având sensul de «Tată Dominator», desigur luat ca nume de persoană, cum de altfel numele tatălui său «Thocomerius» este turco-cumanicul *Tok-Temür* cu înțelesul de «Fier Tare», și nu slavul Tihomir sau Tugomir, cum l-au declarat slaviștii români și alții și cum se repetă încă în zilele noastre". În paragraful următor, autorul recurge la o amintire personală ce avea menirea de a întări afirmațiile precedente: "Numele de persoană Basarabă l-am întâlnit ca nume de familie ramificat în satul Turtaba din jud. Mehedinți în regiunea submontană a Olteniei. Acest nume, ca și Tocsaba – Tokuz-aba al documentelor moldovenești (*tokuz*, «nouă» + *aba*) este de asemenea un compus cumanic: *Tört*, "patru" (în otomană: *dört*) + *Aba*, deci «Patru Tați», care se stabiliseră odinioară printre români și nu Turbata cum se ortografiază astăzi, atribuindu-i-se o etimologie românească nu prea măgulitoare" (*Invasia tătarilor din 1241/42 în ținuturile noastre după Djāmi' ot-Tevārīkh a lui Fāzīl ol-Lāh Rāšīd od-Dīn*, în vol. *Relații româno-orientale. Culegere de studii*, București, 1978, p. 196).

⁴² Vezi, ca un bun exemplu, *D.I.R.*, C. Transilvania, veacul XI, XII și XIII, vol. I, p. 209.

⁴³ O analiză exhaustivă la D. N. Busuioc-von Hasselbach, *Țara Făgărașului în secolul al XIII-lea. Mănăstirea cisterciană Cârța*, vol. II, Cluj-Napoca, 2000, p. 27-29. Pecenegilor colonizați în Regat, preponderent alături de români în depresiunile de la poalele nordice ale Carpaților Meridionali, maghiarii le-au atribuit denumirea *besenyö/Bissen*. A se reține, legat strict de acest apelativ, total neîntâmplător, dispunerea geografică a următoarele toponime: râul și satul Beșimbac (*Bessenbach*, azi Olteț), din Țara Făgărașului, sau Muntele Beșeneu, din cadrul Munților Cibinului, ce străjuiau Țara Almașului (I. Conea, L. Badea, *Munții Mărginimii Sibiului. Cadru antropogeografic*, Craiova, 2004, p. 91).

veche. În fapt, extrapolând realitățile contemporane la cele specifice scolului al XIII-lea, vom putea certifica o neîndoielnică similitudine, începând chiar cu cea de-a doua jumătate a acestui veac. Practic, pecenegii sud-transilvăneni dispar ca grup etnic autonom din documentele cancelariei maghiare, semn că procesul de asimilare **socio-culturală** în favoarea elementului vlah autohton se afla într-un stadiu avansat. Sau oricum, suficient de înaintat încât să permită celor ce redactau actele arpadienilor la finele secolului al XIII-lea, ca și pe acelea ale regilor angevini de mai târziu, să îi surprindă documentar sub o unică ipostază etnică, aceea de **olahi**. Este și cazul marelui Basarab, numit ca atare în celebrul document din 1332, deși ascendența sa, atît pe linie paternă, dintr-un peceneg⁴⁴ fâgărășean, cât și cea maternă, dintr-o catolică, Marghita⁴⁵, - cel mai probabil unguroaică, a cărei proveniență teritorială nu o cunoaștem, însă -, ar fi recomandat, la rigoare, o altă încadrare etnică. Din această perspectivă, marele voievod transalpin ar putea fi numit în aceeași măsură peceneg, după tatăl său Thocomer - care, la rîndu-i, putea avea, de ce nu, pe linie maternă, o ascendență vlahă -, dar și ungur, după mama sa, catolica Marghita. Vom urma, însă, exemplul cancelariei angevine și îl vom numi, împreună cu aceasta, "olacus noster"⁴⁶, considerând împrejurarea ca fiind simptomatică pentru ceea ce a însemnat "miracolul" românizării.

⁴⁴ A se vedea și valoroasele contribuții ale lui S. Brezeanu, în care autorul evidențiază legătura dintre atestările numelui *Basarab* și zonele unde există toponime de origine pecenegă (*Basarab. O nouă ipoteză asupra originilor antroponimului*, în vol. *Identități și solidarități medievale. Controverse istorice*, București, 2002, p. 371-386).

⁴⁵ Numele său apare, din perspectivă documentară, într-un context ce privește disputarea *Kloster*-ul din Câmpulung, de către românii ortodocși și sașii catolici, care a fost, conform unui act perfect valid, ctitoria "Doamnei Marghita, care a fost catolică, a Negrului vodă" (Gh. Părnuță, Șt. Trâmbaciu, *Documente și inscripții privind istoria orașului Câmpulung*, I, București, 1999, p. 244-246). Este semnificativ faptul că, sentința pronunțată de către voievodul Constantin Șerban în acest caz, dată tocmai în baza actului precizat anterior, i-a favorizat pe sași în disputa cu călugării ortodocși de la mănăstirea Negru Vodă, chiar și pe fondul profundei ostilități resimțite de însăși persoana domnitorului la adresa acestei comunități germanice. Mai mult, extrapolând într-un alt câmp al investigației istorice, vom sublinia că pe valea Brezei, în Țara Fâgărășului, există o tradiție extrem de vie și puternică, nu doar în ceea ce-l privește pe Negru Vodă, ci și pe *doamna* sa, catolica Marghita. În *Strigătul de bun rămas al lui Negru Vodă de pe lumea asta*, voievodului i se atribuie următoarele versuri: "Eu vă las așa/Ca pe Doamna mea/S-o lăsați pe ea/Ca să mă grijească/Să mă pomenească/Și să-mi dea de drum/Unde plec acum/Că, deși-i străină/Nu mi-a fost haină/Mi-a fost de credință/Și de biruință" (vezi D. Căprărioiu, *op. cit.*, p. 54 - nota 110, p. 59 - nota 110, p. 61 - nota 118).

⁴⁶ *D.R.H.*, D., I, p. 50. Pentru o analiză obiectivă a acestei probleme controversate, ar trebui luat în considerare, cu mai mult discernământ, și statutul lui Basarab, care nu era un voievod oarecare, ci conducătorul românilor **olacilor** transalpini, așa cum erau ei percepuți de angevini. Era destul de greu, în aceste condiții, să-l numească altfel, Basarab nefiind, așa cum am văzut, descendentul sau reprezentantul indubitabil al unei comunități cu totul distincte, precum cea cumană, secuiască, maghiară sau de altă factură etnică, ceea ce le-ar fi permis, desigur, să o precizeze documentar, ca atare. În acest sens, ne vom permite să atragem atenția că nici *Terterizii* și nici *Șișmanizii*, de o incontestabilă ascendență cumană, nu au fost numiți altfel decât *țari bulgari*. Și aceasta în contextul în care, cum bine se știe, cel puțin Ioan Srațimir, țarul șișmanid de la Vidin, putea fi numit, la rigoare, la fel de bine cuman, după apartenența etnică a bunicii, transmisă tatălui său, precum și **român/vlah/olac**, dată fiind descendența sa din Theodora, fiica lui Basarab. Dar o astfel de perspectivă putea caracteriza doar preocupările punctuale ale unor cronicari cu apetențe genealogice și nu pe cele ale consacratelor cancelarii *statale* contemporane, precum cea angevină sau sârbească.

În ceea ce privește varianta "cumană", invocată de Neagu Djuvara⁴⁷, aceasta este oarecum caducă pentru cei familiarizați cu documentele epocii. Colonizați în regatul ungar mult mai târziu decât pecenegii, cumanii reprezentau, la momentul respectiv, adică în cea de-a doua jumătate a sec. al XIII-lea, un grup cu totul distinct, rebel, manifestând o rezistență furibundă la convertire și asimilare⁴⁸. Astfel, informațiile trimise Vaticanului de către legatul papal Filip de Fermo atestă primitivismul cumaniilor și refuzul categoric al acestora de a se înrudi cu populațiile locale. Mai mult, disprețul lor față de tot ceea ce însemna civilizație creștină a fost surprins documentar prin evocarea unor fapte reprobabile, culminând cu pîngărirea, sub patronajul regelui Ladislau, a numeroase lăcașuri de cult, precum și a personalului mănăstiresc⁴⁹. Din perspectiva acestor realități, profilul voievodului făgărășean Thocomer se precizează într-o neîndoielnică antinomie, părăndu-ne evidentă discrepanța dintre veleitățile sale fondatoare - de stat, orașe și biserici - și acelea ale sălbaticilor principii cumani, dedați la distrugere, jaf și profanare, fapt care exclude categoric ascendența sa pe respectiva filieră etnică.

Revenind, însă, la fundamentele investigației noastre, vom consemna următoarea împrejurare: impus ca *mare voievod* la sud de Carpați în anul 1291, imediat după descălecarea sa la Câmpulung, prin voința lui Nogai, atotputernicului emir mongol de la Isaccea, Thocomer se va vedea amenințat într-o manieră ultimativă, ca și corespondenții săi alani din Moldova, începând cu anul 1300, când Nogai, protectorul și suzeranul său este anihilat de marele han Tokta⁵⁰. Urmare a acestor schimbări majore

⁴⁷ Răspunzând provocării istoriografice lansate de N. Djuvara la acea vreme - cu o bună intuiție dar insuficiente argumente științifice-, am promovat eu însumi varianta cumană, într-un articol de popularizare a subiectului - *Și totuși... cumanii*, în revista *Historia*, nr. 68, august 2007 - nefiind, acolo, locul în care să poată fi aprofundată distincția *cumani-pecenegi*, din perspectiva documentelor epocii. Am făcut-o, însă, în varianta extinsă, academică, a studiului, apărut la puțină vreme după aceea (vezi nota 1). Pe de altă parte, la rigoare, poate fi acceptată și ascendența cumană a personajului, cu condiția să aparțină unui **eventual** prim val, foarte vechi, de colonizare cumană, care să se fi alăturat, încă de la cumpăna sec. XII-XIII, pecenegilor și românilor din Țara Făgărășului. Faptul este, însă, puțin probabil, mai ales prin raportarea sa la contextul documentar al epocii.

⁴⁸ A se vedea, spre argumentare, discrepanța între promisiunile făcute de către cumani - în perspectiva acceptării creștinismului și a sedentarizării - episcopului și legatului papal Filip de Fermo, așa cum reies din *D.I.R.*, C. Transilvania, veacul XIII, vol. II, doc. 236, și eșecul lamentabil al tuturor acestor intervenții, în *D.I.R.*, C. Transilvania, veacul XIII, vol. II, doc. 337.

⁴⁹ *D.I.R.*, C. Transilvania, veacul XIII, vol. II, p. 282-286, 296-299.

⁵⁰ Devastate de marea invazie a mongolilor, la 1241, teritoriile est-carpătice vor intra, curând, sub dominația efectivă a Hoardei de Aur. Faimosul Nogai, "făcătorul de hani", a fost autorul aceluia impresionant proiect militar și politic, care va include, la finele secolului al XIII-lea, și spațiul carpato-nistrean. Cantonându-și propria armată de călăreți în Bugeac - prin intermediul căreia putea interveni rapid și eficient în sudul Moldovei și la curbura Carpaților - Nogai a lăsat cele două flancuri ale imensului său front în grija unor *auxilari* și a *interpușilor*. Prima categorie îi cuprinde pe **alani** (*iași*) - masași în Rutenia și în partea nordică a Moldovei (V. Ciocîltan, *Alanii și începuturile statelor românești*, în RI, tom. 6, nr. 11-12, 1995, p. 935-955) - și pe selgiucizii din Dobrogea (A. Decei, *Problema colonizării turcilor selgiucizi în Dobrogea secolului al XIII-lea*, în vol. *Relații româno-orientale*, București, 1978, p. 169-192). *Interpuși* vor fi, cu prioritate, țarii bulgari de la Târnovo și voievozii "Basarabi" din Muntenia (V. Ciocîltan, *Mongolii și Marea Neagră în secolele XIII-XIV*, București, 1998, p. 253). Fără a mai insista, aici, asupra răsunătorului succes pe care l-au avut acțiunile lui Nogai, ceea ce ne interesează, în contextul prezentei discuții, este modificarea fundamentală a realităților din nordul Moldovei după dispariția

în geopolitica extracarpatică, Thocomer se va retrage la Argeș, transformând așezarea în noua sa capitală. Ca dovezi ale acestei decizii stau nu numai cele expuse anterior, legate de construcția Curții și a bisericii voievodale, ci și concentrarea unor contingente de alani (sau *iași*, cum mai erau ei numiți) tocmai la intrările dinspre sud și nord-est, în principala reședință domnească⁵¹. Puțini știu că în afara cunoscutei *Văi a Iașilor*, care dă încă numele satului din proximitatea nord-estică a Curții de Argeș, în evul mediu intrarea dinspre sud în așezarea voievodală era străjuită de un alt sat cu numele *Iași*, dispărut ulterior. Situația o repetă, simptomatic și semnificativ, pe cea de la Târgul Jiului, un alt important centru voievodal, străjuit, la rândul-i, tot la intrarea sa sudică, de un alt sat purtând numele *iașilor*, concentrați aici de unul dintre urmașii voievodului Litovoi sau al cneazului Vâlcan⁵², identic, poate, măcar din perspectiva numelui, cu celebrul Farcaș amintit în *diploma* acordată *Cavalerilor Ioaniți* (1247).

Cu toate acestea, dincolo de condiționările militare și politice ale primei jumătăți a secolului al XIV-lea, care vor face din Argeș capitala Țării Românești, reședința domnească din Câmpulung va rămâne, ca oraș al primului descălecat, preferata *marelui Basarab* - și a fiului său, Nicolae Alexandru -, care vor și alege să fie înmormântați aici. Pe de altă parte, trebuie menționat următorul aspect: ceea ce va cântări serios în deciziile *pro-argeșene* ale primilor voievozi "*Basarabi*", din perspectiva promovării sale ca și capitală a statului, este caracterul profund *ortodox* al așezării⁵³. Situația o repetă, din nou, pe cea din Moldova "*Mușatină*", în care Petru I părăsește Siretul dominican în favoarea Sucevei ortodoxe, chiar dacă prezența prestigioasei sale mame acolo, precum și multe alte circumstanțe istorice ar fi reclamat evitarea acestei opțiuni.

potentatului mongol (1300). Astfel, în 1302, când Tokta reușise, în sfârșit, să-i elimine fiii, înăbușind încercările acestora de a-și menține controlul asupra teritoriului moștenit, alani - fideli lui Nogai și Ceaka - se văd puși în situația de a fi aspru pedepsiți de către marele han. Drept urmare, aceștia evită măcelul, părăsind, în masă, nordul Moldovei. Mercenari de profesie, trec în Bizanț (vezi *F.H.D.R.*, III, București, 1975, p. 451, cu referire la exodul celor 16.000 de alani, care, prin intermediul mitropolitului de Vicina, primesc *azil* în Imperiu) sau Ungaria (vezi V. Spinei, *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX-XIII*, Iași, 1999, p. 303).

⁵¹ Contextul precizat în nota anterioară explică și situația la care facem referire: o parte dintre alani se vor pune la dispoziția voievodului de la sud de Carpați, ba chiar și a *potențailor locali* din Oltenia, fiind cantonați, în regim de garnizoană, în **marginea** centrelor de putere ale acestora. Stau mărturie în acest sens, așa cum am subliniat în text, majoritatea locațiilor care le atestă, și astăzi, prezența medievală.

⁵² Facem referire la un personaj aproape necunoscut și, oricum, nepromovat în istoriografia românească: cneazul Vâlcan, a cărui *Curte* era amplasată chiar lângă castrul roman de la Bumbesti Jiu (vezi satul *Curtea lui Vâlcan*, *D.R.H.*, B, I, p. 275-276), la nordul târgului de pe râul omonim, pe un amplasament ce permitea controlul facil al importantei căi militare și comerciale care lega Hațegul de Oltenia. De altfel, acesta a dat și numele pasului prin care se făcea și se mai face, încă, respectiva legătură, constituindu-se, în evul mediu, în cel mai important dintre punctele vamale aflate în Țara Românească, la vest de Olt.

⁵³ În raport cu mărturia documentelor scrise, dobândirea de către Argeș a calității de **capitală**, în sensul de principală reședință domnească, se va produce abia în timpul domniei lui Vladislav-Vlaicu, care îl va numi "**nostra residencia**" (actul din 16 iulie 1372, în *D.R.H.*, B, I, p. 15). Aprecierea este întărită și de faptul că însăși Doamna Clara se vede obligată, pe la 1370, să părăsească Câmpulungul, context în care - dată fiind inexistența la Argeș a unui așezământ catolic - i se îngăduie folosirea unui altar mobil, și dreptul de a avea un confesor (Șt. Pascu, *Contribuțiuni documentare la istoria Românilor în secolele XIII și XIV*, în AIIN, Sibiu, X, 1945, p.181-182).

N. B.: Născuți în ritul catolic, toți cei trei mari voievozi ai începuturilor statale de la sud de Carpați vor adopta confesiunea supușilor lor, adăugându-și, cu această ocazie, și nume adecvate ortodoxiei răsăritene: Thocomer, adică Negru Vodă, pe cel de *Radu*⁵⁴, atestat de tradiție, documente și pisană a bisericii domnești din Câmpulung, Basarab pe cel de *Ioan*, atestat de *Zakonik*-ul lui Ștefan Dușan, iar Alexandru pe cel de *Nicolae*, cum bine se știe. Mai mult, dacă Thocomer se definește prin calitatea sa de incontestabil "descălecător" al noii capitale, ultimii doi vor dăruia Argeșului două dintre simbolurile dinastiei ortodoxe muntene, care se vor confunda, cum sugeram anterior, cu înseși destinele *statului* de la sud de Carpați: instituția *Mitropoliei Țării Românești* (1359) și biserica *Sf. Nicolae Domnesc* (a cărei construcție începe în 1351), pe care o putem admira, din fericire, și astăzi.

⁵⁴ Deși puțin probabilă, această eventualitate rămâne, totuși, în discuție. Astfel, în articolul din 2008 (vezi nota 1) contestam cu vehemență varianta *Radu Negru Vodă*, în baza unei argumentații de care nu mă dezic nici cu această ocazie. Manifestând, însă, o necesară prudență istoriografică, impusă de parcimonia surselor, înaintăm și ipoteza *numelui compus*, care are, la rândul-i, așa cum vom releva în cel mai scurt timp, o anumită susținere documentară.